

KOLEM HEŘMANOVA

Motto:

Tvář rodné krajiny se svojí modelací, melodií a atmosférou vepíše do srdce každého a provází nás po celý život, ať jsme kdekoliv... Tvoří totiž základní kámen pojmu „vlast“.

Začneme krajinou nejvýše a nejseverněji položenou a od Velké Bíteše nejvíce vzdálenou, okolím Heřmanova.

Vesnice „...leží skoro severně v dolíku nad rybníkem, jsouc nejvyšší osadou okresní“ – potud Tirayova vlastivěda z r. 1900. Jejím horním okrajem prochází vrstevnice 600 m n. m. a její výškově, téměř horsky modelované okolí skýtá v zimě dobré podmínky pro lyžování (viz snímek na přídeští) a v létě může být východiskem pro krásné procházky s nádhernými výhledy. Obec, je také přirozeným centrem vesnic spadajících do Heřmanovské farnosti. Patří k nim: Nová Ves, Radňoves, Vidonín, Milešín a Bojanov. V nedávné době patřila do farnosti i část obce Meziboří. Mezi další, Heřmanovu „blízké“ obce patří Skřinářov a Kadolec, který v době pobělohorské, do farnosti (o níž jsou první zmínky již v r. 1428) také patřil. Při pohledu do mapy je z výčtu obcí zřejmé, že část z nich obklopuje svéráznou a jedinečnou přírodní lokalitu regionu – oblast kolem Svaté Hory heřmanovské, zasluhující samostatné pojednání.

Český název obce „Heřmanov“ se vyskytuje teprve od sedmdesátých let 19. století. Před tím byl „v ústech lidu i ve styku úředním“ používán název: „Hermanšlak“, což je český přepis německého „Hermannschlag“. To samo o sobě vypovídá o původu vsi a době jejího vzniku - s největší pravděpodobností ve 13. století, při německé kolonizaci pomezího pralesa, který se rozprostíral na rozsáhlém území podél hranice mezi zemí českou a moravskou. Zakladatel této kolonizační vsi se jmenoval Hermann (Heřman) a vznikla vymýcením lesa (r Schlag = m.j. paseka). Shrnuto: Hermannschlag = Heřmanova paseka. Podobně můžeme uvažovat, že nedaleký Žďárec vznikl vypálením (vyžďářením) lesa a měl české obyvatelstvo.

Od svého založení patřil Heřmanov k panství osovskému, jak to dokládá písemný dokument z r. 1349, potom byl odtržen a náležel k panství náměštskému. Předpokládá se, že první kostel byl postaven už ve 13. století, ve stylu pozdně románském. Současný, stojící na jiném místě, byl dokončen v roce 1732 a je zasvěcen sv. Mikuláši. Fara je poprvé zmíněna v roce 1428, tedy v neklidných dobách husitských. V následujícím období i zde, v odlehlé krajině, zavládlo vyznání pod obojí.

Nynější fara je dvoupodlažní a byla vystavěna v r. 1799. Zajímavostí a historickou cenností jsou tři zvony: největší z r. 1493, prostřední a nejstarší z r. 1484 a nejmenší z r. 1513.

V historických pramenech je také zmínka o zdejších učitelích (ne však o škole) a to již v r. 1552. Řádná škola byla zřízena v r. 1803.

Tolik stručně k více či méně vzdálené historii a nyní k přírodním zajímavostem krajiny, která kromě toho, že působí jako překvapivý ostrov pravé vysočiny nedaleko od V. Bíteše, se může také pochlubit zvláštností mineralogickou a botanickou.

Heřmanovské „koule“

Při severovýchodním úbočí lesnatého hřbetu táhnoucího se od Svaté hory se nachází pozoruhodné mineralogické naleziště „heřmanovských koulí“. Označují se tak zvláštní oválné čočky a nepravidelné koule velikosti 3 až 9 cm tvořené různými minerály. Po rozloupnutí se objeví jádro tvořené peckou složenou z větších šupin tmavé slídy – **biotitu**. Jádro lemuje zóna bledě zelené slídy – **flogopitu**. Následuje zóna světle šedého **antofylitu**, jehož vlákna obklopují paprscitě slídové jádro.

Vnější okraj koulí pokrývá opět vrstvička tmavé slídy – **biotitu**. Podle mineralogů vznikly „heřmanovské koule“ při pronikání pegmatitové žíly (hornina blízká svým složením žulám) do hadcového tělesa, tj. vzájemnou reakcí hornin velmi kontrastní povahy.

Oficiální vědecká citace, kterou lze nalézt i na internetových stránkách:

„...Antofylit se vyskytuje v hadcích a krystalických břidlicích a také v pegmatitech. Proslulé jsou například tzv. heřmanovské koule, které vyvětrávají z pegmatitu u Heřmanova na Moravě...“

Podobné „koule“ se nacházejí pouze v několika evropských lokalitách – jižní svah Kleti, v okolí rakouské Kremže, ale složení jádra „heřmanovských koulí“ je světovým unikátem.

Naleziště leží na zarostlé louce, asi 0,5 km JJZ od obce Heřmanov, při silnici do Skřínářova. Je už silně překopané a vysbírané, v hlínách a sutích se dají nalézt úlomky slídových agregátů. Pěkné ukázky „heřmanovských koulí“ je možno vidět

ve sbírce Městského muzea ve Velké Bíteši i ve sbírkách Národního muzea v Praze. A na závěr jedna vzpomínka z dětství:

Téměř v každé heřmanovské rodině se někde v kredenci leskl kousek tohoto nerostu a byl nazýván „kočičím zlatem“. Ovšem těch pravých heřmanovských koulí s jádrem, bylo málo.

Prstnatec májový (Dactylorhiza majalis)

V okolí Heřmanova se můžete setkat až s desítkami jedinců této zajímavé, vzácné a zákonem chráněné rostliny. Patří k ohroženým druhům vstavačovitých rostlin ČR. Je 20 -50 cm vysoká a patří do čeledi „Orchidaceae“ (vstavačovitých). Vyskytuje se na podmáčených loukách bohatých na živiny. Kvete fialově purpurovými květy, v květnu a červnu, květenstvím tvořícím hustý mnohokvětý klas. Rozpoznat ji můžeme také podle kopinatých listů, které jsou na líci skvrnitě – viz foto na přídešti.

Nakonec vás chci poprosit vážení čtenáři, pokud se s touto krásnou „orchideí“ setkáte – netrhejte ji. Přesadit ji nelze a „v zajetí“ ihned uvadá! Potěšte se pohledem a umožněte to i ostatním.

Za odborné informace v této kapitole děkuji:

RNDr. Josefu Hájkovi, CSc. – v oblasti mineralogie a Mgr. Pavlu Holánkovi - v oblasti biologie.

Alois Koukola